

і субструктури.

Мистецтво є ще одним проявом моди представників контркультурного руху. Мода в цьому випадку виступає не тільки як спосіб заявити про себе, а засобом впливу на оточення, проголошення і поширення своєї системи цінностей, демонстрація особистісних моделей, естетизація нормативних для групи зразків поведінки. Для контркультурних груп Рокери та Металісти характерною є мода мистецтві у формі хард-року – культу сили. В Радянському Союзі молодь, яка відносила себе до Байкерів, мала обмеження в одязі та й мотоцикл «того класу» для радянських студентів був нездійсненою мрією, яку вони могли собі дозволити тільки у вигляді зображення на плакатах. І тому особливе місце в їхньому житті посідав Рок. Музика стала повсякденним способом самовиразу молоді, невід'ємним зовнішнім атрибутом «нового покоління», його голосом.

Отже, мода – це активна опозиція молодіжних контркультур проти існуючого суспільства, протест, незгода із пануючою ідеологією культури. Учасники пристосовують свій стиль одягу до норм групи і цим виражають власну індивідуальну позицію, приймають на себе певні ролі. Втім, мода у контркультурному середовищі визначається як більш широкий феномен, ніж одяг, вона структурується як соціально-культурний феномен, пов'язаний з музикою, мистецтвом в цілому, з оранжуванням естетичних інновацій, тобто з реальністю культуротворчості, яка має свої модулі, формати і субструктури.

Немчинов І. Г.

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, д.ф.н., професор
м. Київ, Україна*

М. ДРАГОМАНОВ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ШЛЯХ ДО ЄВРОПИ

У середині ХІХ ст. в українській культурі розпочалося протистояння двох поглядів на український шлях до Європи. За Т. Шевченком, росіянин для українця є Іншим, який розуміється як «інакший» (доки не зазіхає на волю українця) або «чужий» (якщо намагається позбавити українця волі). Для М. Гоголя малоросійський акцент – данина батьківщині та засіб посісти своє місце у російській літературі. Для нього українське – це «інше російське». Доводячи самодостатність української культури Шевченко виводить її за межі російського контексту, Гоголь напружено шукає для неї гідного місця у цьому контексті.

М. Драгоманов перебував десь на перетині цих двох парадигм. Він вважав, що вплив російської культури на українську має амбівалентний характер. З одного боку, російська культура є фільтром, крізь який європейські ідеї потрапляли до України вже в адаптованому росіянами вигляді. Звісно, це гальмувало розвиток національної самосвідомості, яка замість отримання автентичних європейських текстів живилася ерзац-продуктами. З іншого, він виявляв готовність усіяко підтримувати творчі контакти з російською

літературою, переймати прогресивні й реалістичні її риси. У 1891 році Драгоманов написав: «Всеслов'янську вартість російської мови – треба признати як дійсність, проти котрої упиратись – все рівно що противу рожна перти. (...) Не важити цієї дійсності – така ж сама глупість, як і задля вартості російської літератури зневажати особні національні слов'янські мови й письменства, в тім числі й наше українське. Всякому своє, по його силі! В усякім разі, ми, російські українці, нічого не тратимо на тому, що признаємо російську, “московську” мову за посередню слов'янську, бо ми її знаємо й завше знати будемо» [2, с. 498].

Якщо перенести ставлення до взаємодії з російською літературою на більш широкий контекст українсько-російського співіснування, то стає більш зрозумілою політична концепція Драгоманова. Він пророкує створення Європейської федерації, яку складуть нації, що звільнилися від імперського панування, й, передусім, австрійського та російського. Головним принципом федерації має бути примат громадянських прав людини, незалежно від етнічної приналежності, віри та мови. Драгоманов чудово розуміє, що тільки за умови збереження загальноєвропейських цінностей кожна нація в межах федерації має майбутнє.

Росія, на думку Драгоманова, також має увійти до цієї Європейської федерації. Але для цього їй необхідно подолати свій ідеологічний імперський комплекс та змінити структуру державності шляхом демократичних перетворень. Федералізація та демократизація Росії, як вважає мислитель, – це й шлях для незалежності України. Одночасно, він слушно вказує на небезпеку: «Безперечно, конституція в Росії дасть волю чималій купі праці української (...). Тільки та ж конституція дасть ще більшу волю й силу московським людям, і вони, певно, посунуть свої справи так, що потягнуть за собою велику купу помосковлених людей і на Україні. Українство не згине до часу, але зостанеться знову “провінціальним родичем”, прихвоснем» [3, с. 429].

Для того, щоб оцінити думку Драгоманова, слід подивитися на російську консервативну концепцію, яка у 1850-70-ті роки була запропонована Михайлом Погодіним, Миколою Данилевським та іншими. Погодін ще у 1854 році пропагує ідею нового слов'янського союзу, в якому Росія повинна зробитися головою «не за своїм бажанням, не зі свавілля, не з честолюбства та владолюбства, а за необхідністю, за єством речей» [4, с. 119-120]. Він приписує Росії роль беззаперечного лідера принаймні Центрально-Східної Європи. Данилевський у 1869 році висловив та «обґрунтував» свій план створення слов'янської «федерації» під владою російського царя. Про будь-яку демократизацію Росії в обох не йдеться.

Ці проекти надто нагадують сучасну «концепцію» «*русского мира*», у якій «*русским*» виявляється будь-який православний слов'янин (а то й навіть не слов'янин та не православний), корисний для російських влади та церкви як споживач ідеологічного продукту, замішаного на інгредієнтах графа Уварова (православ'я, самодержавство, народність). Російські консерватори будують свої «союзи» чи «федерації» шляхом гуртування різнобарвної суміші

слов'янських та православних народів імперською Росією навколо себе. Це об'єднання має стати альтернативою Європі. Українське тут виявляється цілковито розчиненим у російському, законсервованим у межах загальноросійського політичного та культурного простору, який має бути відокремленим від Європи, адже «із загальної культурно-історичної точки зору Росія не може вважатися складовою частиною Європи ні за походженням, ні за усиновленням; її чекають тільки дві можливості: або разом з іншими слов'янами утворити особливу, самостійну культурну одиницю, або позбутися будь-якого культурно-історичного значення – бути нічим» [1, с. 432]. На цьому тлі проект Драгоманова мав би бути підтриманий справжніми російськими демократами. Проте цього не сталося. На жаль, російський демократизм й зараз закінчується там, де починається «українське питання». У кращому випадку вони бачать в українцеві «іншого росіянина» й впевнені, що з «демократичною Росією» Україна знову становитиме єдине ціле.

Усі ідеї творчої співпраці зі спорідненою культурою, які були б доречними та цілком прийнятними стосовно будь-якої європейської країни, у випадку з Росією виявляються такими, що гальмують формування та закріплення української ідентичності. Й навіть зближення з Росією, яка значно просунеться шляхом демократії та дотримання прав людини, не гарантує українцям значного поступу у національній справі, яка, за Драгомановим, майже збігається із загальноєвропейською. А відтак – вступає у кричущий конфлікт з російською.

Драгоманов ще сподівався, що Україна може бути суб'єктом вільної федерації разом з Росією. Але це варто розглядати як тактичне завдання на шляху до незалежності та участі у вільній Європейській федерації. Ймовірно, якби він жив та працював довше, то про незалежність України від Росії та її повернення до Європи висловився рішучіше. За тридцять років після смерті Драгоманова питання руху до Європи своїм шляхом чи разом з Росією опинилося у центрі уваги української творчої інтелігенції. Саме тоді Микола Хвильовий висунув відоме гасло «Геть від Москви!», підтримане вітчизняними інтелектуалами, що коштувало багатьом з них життя. Питання цивілізаційного вибору залишається актуальним й сьогодні. Навіть попри трирічну російську агресію проти нашої країни, знаходяться українські культурні діячі, котрі сумують з приводу розриву «історичних зв'язків» з Росією, тужать за «великою російською культурою», сповідують ідею розрізнення «Росії Путіна» та «Росії Пушкіна й Достоевського».

Натомість, ми впевнені, що чим скоріш українці остаточно позбудуться ілюзії, що шлях до Європи пролягає через Москву, тим скоріш цей шлях буде подолано.

Література:

1. Данилевский Н. Я. Россия и Европа / Н. Я. Данилевский – СПб. : Тип. Братьев Пантелеевых, 1895. – XXXV, 629 с.

2. Драгоманов М. П. Чудацькі думки про українську національну справу / М. П. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране – К. : Либідь, 1991. – С. 461-558.
3. Драгоманов М. Шевченко, українофіли й соціалізм / М. П. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране – К. : Либідь, 1991. – С. 327-429.
4. Погодин М. П. Историко-политические письма и записки в продолжении Крымской войны. 1853-1856. / М. П. Погодин – М. : Тип. В. М. Фриш, 1874. – 390 с.

Новиков В. Т.

*Белорусский государственный университет, к.ф.н., доцент
г. Минск, Беларусь*

СОВРЕМЕННОЕ ГОСУДАРСТВО: К ПРОБЛЕМЕ НОРМАТИВНОГО ПРИОРИТЕТА

Многообразие и сложность выполняемых в обществе функций государства свидетельствует о том, что оно является как политическим, так и социально-управленческим институтом, сущность которого заключается в регуляции жизни общества, направленной на воспроизводство его качественной определенности и реализацию потребностей всех социальных групп. Государственное управление ориентировано на сохранение политической стабильности и придание экономическим преобразованиям социальной ориентации. Однако исполнение этой роли государственным аппаратом зависит от характера его отношений с институтами гражданского общества, которые также участвуют в распределении властных полномочий, обеспечивая функционирование системы социальной коммуникации в обществе. Её эффективность во многом определяется выбором приоритетных норм, которые способствуют регуляции политических отношений. Эти нормы, можно подразделить на три основные группы.

Во-первых, это нравственные нормы – добра, справедливости, свободы, которые являются моральными императивами, определяя гуманистическую направленность политических решений. Во-вторых, это правовые нормы, имеющие статус юридического документа. Это положения конституции государства, определяющие политические права и свободы – свободу собраний, шествий, нормы международного права, регулирующие деятельность государства во внешней политике. В-третьих, это внутривластные нормы, предусматривающие в деятельности политических партий и объединений (например, фракций в парламенте) следование установкам партийной жизни. Эти нормы имеют прагматический характер, обеспечивая технологию действий субъектов власти по реализации их интересов.

Артикуляция определенной группы норм и придание им ведущей роли в осуществлении практических действий позволяет выделить несколько ее приоритетных стратегий: